

แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนวิถีพุทธ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดสุรินทร์ เขต 1 และ 3
**Model of School Administration Based on Principle of the Threefold
Training of Buddhist Schools under Surin Elementary
Educational Service Area Offices 1 and 3**

พีรวัส อินทวิ¹ / พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ²

Peerawas Inthawee / PhrakhruSudhikhambhirayan

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พร.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ph.D. Candidate of Buddhist Studies Program, Graduate School, MCU.

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Assistant Professor Dr., Buddhist Studies Program, Graduate School, MCU.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามแนววิถีพุทธ 2) เพื่อศึกษาผลการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนวิถีพุทธสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดสุรินทร์ เขต 1 และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนวิถีพุทธสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ เขต 1 และ 3

ผลการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำจังหวัดสุรินทร์มีผลสำเร็จ 3 ประการ คือ 1) ผลสำเร็จตามจุดเน้นด้านอัตลักษณ์ของโรงเรียนวิถีพุทธมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยม และผลการประเมินความคิดเห็นของบุคลากรในสถานศึกษาและความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อผลสำเร็จตามจุดเน้นด้านอัตลักษณ์ของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก 2) ผลสำเร็จตามผลการประเมินมาตรฐานการศึกษาของ สมศ. โดยรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก และผลการประเมินความคิดเห็นของบุคลากรในสถานศึกษาที่มีต่อคุณภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาโดยรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก 3) ผลสำเร็จ

ของการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา พบว่าสถานศึกษามีทรัพยากรทางการบริหารทุกด้านอย่างพอเพียงและมีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในด้านกระบวนการบริหารเป็นไปตามหลักของไตรสิกขา ชุมชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และผลการประเมินความคิดเห็นของบุคลากรในสถานศึกษาและความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียน โดยรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก

แนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนวิถีพุทธจังหวัดสุรินทร์ คือ สถานศึกษาต้องรักษาอัตลักษณ์ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป ในด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านกิจกรรมประจำวันพระ ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ ด้านคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้นำแนวทางพัฒนาตามมาตรฐานที่นำเสนอไว้ในด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านการจัดการศึกษา ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา และด้านมาตรการส่งเสริม มาใช้เป็นแนวทางพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา(3) แนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาด้านสถานศึกษาจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมให้เป็นไปตามหลักของศีล ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตร จัดกิจกรรมพัฒนาด้านสมรรถภาพจิต คุณภาพจิต สุขภาพจิต จัดกิจกรรมพัฒนาปัญญาของบุคลากรและนักเรียนอย่างต่อเนื่องด้านชุมชน สถานศึกษาและสถาบันในชุมชน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน อนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชุมชน

คำสำคัญ: การบริหาร, ไตรสิกขา, โรงเรียนวิถีพุทธ

Abstract

This research is mixed between quantitative and qualitative research which aimed to 1) study the administration school of principle the threefold training of Buddhist school office elementary, 2) study the results of the way administration school of principle the threefold training of Buddhist school office elementary, Surin province, area one and three, 3) study the development of the way administration school of principle the threefold training of Buddhist school office elementary Surin province, area one and three.

The results of the administration school of principle the threefold training of Buddhist school office elementary were found three ways. 1) The overall of achievement of the emphasis on the identity of Buddhist schools was found at an excellent quality. The results of the evaluation of the opinions of the school personnel and the satisfaction of the students' parents towards the success of the school that emphasized on the identity of the Buddhist school, were found at a very good quality. 2) The overall of an assessment of the Office for National Education Standards and Quality Assessment was found at a very good quality. And the results of the evaluation of the opinions of the personnel in educational institutions on the quality of the way administration school of principle the threefold training of Buddhist school office elementary were found at a very good level. 3) The success of the way administration school of principle the threefold training of Buddhist school office elementary was found that the school had sufficient administrative resources and had integrated the principle the threefold training in the administrative process in accordance with the principles of the threefold training. The community has benefited from the development of the way administration school of principle the threefold training of Buddhist school office elementary in Surin province. The overall results of the evaluation of the opinions of the school personnel and the satisfaction of the students' parents were found at a very good quality.

The development of the way administration school of principle the threefold training of Buddhist school office elementary in Surin province was found that the school have to maintain its identity in a sustainable manner through the physical side, behavior, daily activities in Buddhist holiday and the promotion of Buddhist way. The quality of educational administration of educational institutions would be developed according to the standards proposed in the quality of learners through educational administration, the creation of a learning society, the identity of the school, and the measures to promote using as a guideline to improve the quality of educational administration of educational institutions. The way administration school of principle the threefold training of schools into the physical and social environment in accordance with the principles of the precepts. The school administrator would be a good person. It should be organized activities to develop mental capacity, mental quality and mental health. It should continuously be developed the intellectual

development of personnel and students. Community, schools and institutions in the community could be solved problems in the community, preserved and maintained the good culture of their community as well.

Keywords: administration, threefold training, Buddhist school

บทนำ

แนวคิดการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขามีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมามีเป้าหมายให้เป็นแหล่งสำหรับฝึกฝนพัฒนาคนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักของไตรสิกขาที่มีมาแต่เดิมคือมีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้นในการบริหารสถานศึกษาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว จึงควรนำแนวคิดการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา มาเป็นหลักในการบริหารสถานศึกษา โดยบูรณาการเข้าไปในปรัชญา วิสัยทัศน์พันธกิจ หลักสูตร นโยบาย เป้าหมาย และกลยุทธ์ ของสถานศึกษาอันจะเป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้สถานศึกษาดำเนินก้าวหน้าไปสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้ การนำเอาหลักไตรสิกขามาใช้บูรณาการเข้ากับการบริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น บุคลากร ระบบบริหาร อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม สื่อและแหล่งการเรียนรู้ อุปกรณ์การศึกษา สาธารณูปโภคพื้นฐาน สวัสดิการ บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และงบประมาณ เป็นต้น ก็จะทำให้การบริหารสถานศึกษาได้รับผลสำเร็จสอดคล้องกับปรัชญา วิสัยทัศน์พันธกิจ หลักสูตร นโยบายเป้าหมาย และกลยุทธ์ของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ได้

การบริหารสถานศึกษาในช่วงที่ผ่านมาได้ประสบกับปัญหาหลายด้าน เช่น ขาดการนำเอาแนวคิดการบริหารการศึกษาตามหลักไตรสิกขา มาเป็นใช้เป็นหลักในการ กำหนด ปรัชญา วิสัยทัศน์พันธกิจ หลักสูตร นโยบายเป้าหมาย กลยุทธ์ อัตลักษณ์ และ เอกลักษณ์ในการบริหารสถานศึกษา จึงไม่สามารถทำให้มีกลไกสำคัญที่จะนำพาให้ดำเนินก้าวหน้าไปสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้ไม่สามารถนำเอาหลักไตรสิกขามาปรับใช้กับการบริหารสถานศึกษาด้านต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ บุคลากร ระบบบริหาร อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม สื่อและแหล่งการเรียนรู้ อุปกรณ์การศึกษา สาธารณูปโภคพื้นฐาน สวัสดิการ บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

และงบประมาณ เป็นต้นและไม่สามารถ ผสมผสานแนวคิด ทฤษฎี ข้อมูล แนวทางดำเนินงานจัดการศึกษา ภายใต้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ เพื่อให้ได้รับผลสำเร็จที่สอดคล้องกับ ประชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ หลักสูตร นโยบาย เป้าหมาย กลยุทธ์ อัตลักษณ์ และ เอกลักษณ์ ของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ได้

สถานการณ์ในสังคมปัจจุบันนี้ดูน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตทางเศรษฐกิจ ปัญหาความเสื่อมถอยในด้านศีลธรรมของคน ทั้งในระดับนักการเมือง ข้าราชการ หรือคนใน แวดวงอาชีพอื่นๆ ภาพที่เห็นชัดเจนและเป็นข่าวอยู่ทุกวัน ก็คือการทุจริตคอร์รัปชัน การก่ออาชญากรรม การเสพและการค้ายาเสพติด ซึ่งแพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชนไทย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงอุดมศึกษา ปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มของเยาวชนดังกล่าว ทุกคนต่างลงความเห็นตรงกันว่า เยาวชนไทยขาดการปลูกฝังในด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างยั่งยืน คือ อาจจะมีอยู่บ้างแต่เป็นแบบฉาบฉวย ไม่เกิดผลที่ถาวรในขณะที่สังคมไทยต้องการเห็นภาพการพัฒนาเยาวชนไทยไปสู่การเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีสติ ปัญญา มีความรู้ มีศีลธรรม และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

พระพุทธศาสนาจึงมีหลักคำสอนที่เหมาะสมแก่จริยนิสัยของบุคคลในการฝึกฝน พัฒนาตนเองในหลายระดับ คือ ตั้งแต่ในระดับศีลธรรม กุศลกรรมบถ และในระดับสังฆธรรมขั้นสูง อันหมายถึง มรรคมีองค์ 8 ในอริยสัจ 4 ประการ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาฝึกฝนอบรมปวงชนซึ่งมีชีวิตที่ระคนอยู่ด้วยความอยากได้ อยากดี อยากมี อยากเป็น ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่าง ปกติสุข มีสัมมาชีพ รู้จักการดำเนินชีวิตตามมรรควิธี ก็ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา 4 ประการ ได้แก่

1. กายภาวนา คือ การพัฒนาฝึกฝนอบรมกาย หมายถึง พัฒนาอินทรีย์ทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้มีอินทรีย์สังวร ความสำรวมในอินทรีย์ รู้จักระมัดระวังรักษาตนไม่ให้ก่อโทษทางกาย และต้องรู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม

2. สีลภาวนา คือ การพัฒนาด้านศีล ความประพฤติเรียบร้อยดีงาม มีระเบียบวินัย มีกติกาทองสังคมร่วมกัน อย่างน้อยที่สุดในระดับชาวบ้านก็คือศีลห้าข้อ เพื่อป้องกันความเดือดร้อนเสียหายแก่คนอื่น การไม่ล่วงละเมิดในสิทธิของคนอื่น และให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม ประเทศชาติไว้ได้

3. จิตตภาวนา คือ การฝึกฝนอบรมจิตใจให้มีความมั่นคง เข้มแข็ง มีความเจริญไพบุลย์ ด้วยคุณธรรมทั้งปวง เช่น ฝึกฝนตนให้มีความรัก ความเมตตาต่อสรรพสัตว์ พัฒนาจิตใจของตนให้มีความสงสารอยากจะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ลำบาก กำลังประสบกับความทุกข์นานาประการอยู่ในสังคมยุคปัจจุบัน และฝึกฝนจิตใจของตนให้มีความผ่อนคลาย เบิกบาน ดำเนินชีวิตด้วยความสุขใจ

4. ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาฝึกฝนอบรมตน จากการได้ศึกษา เล่าเรียน การสวดรับฟังมามาก และการลงมือปฏิบัติตามทฤษฎีที่ศึกษามาแล้วนั้น ให้เกิดประโยชน์ต่อตน และคนอื่น ส่วนปัญญาในระดับสูง หมายถึง การรู้ตามสภาพของสังขารทั้งหลายที่มาปรุงแต่งกันเข้า แล้วรู้จักละปล่อยวางสังขารเหล่านั้นเสียด้วยปัญญา คือ สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) และสัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) โดยมีเหตุปัจจัยให้เกิด 2 ทางคือ ปัญญาที่เกิดจากผู้อื่นชักจูง ปัญญาที่เกิดจากการรับฟังจากสื่อต่าง ๆ บุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร และการใคร่ครวญด้วยปัญญาของตนเอง

พระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงความทุกข์ของมนุษย์เอาไว้ว่า เป็นสภาพที่ทนได้ยากสภาพที่จะคงทนอยู่ไม่ได้ เพราะถูกบีบคั้นด้วยความเกิดขึ้น และความแตกสลาย เนื่องจากสรรพสิ่งต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ไม่ขึ้นต่อตัวมันเอง ความรู้สึกที่ไม่สบาย กล่าวคือ ทุกขเวทนา ได้แก่ ความไม่สบายกาย คือ ทุกข์กาย ความไม่สบายใจ คือ ทุกข์ใจ (Phra Dhammapidok (P.A. Payutto), 1995: 77) ซึ่งมนุษย์เรามีความทุกข์มาบีบคั้นอยู่ตลอดเวลา ทำให้ต้องหาหนทางแก้ปัญหาคความทุกข์ที่เกิดขึ้นเพื่อตนเองจะอยู่ได้อย่างมีความสุข โดยแบ่งวิธีการแก้ปัญหาคความทุกข์ไว้ 2 ด้าน คือ

1. ความทุกข์ทางกาย เช่น ความเจ็บป่วย หรือ โรคภัยต่าง ๆ เป็นต้น ความทุกข์ทางกายนี้สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการทางการแพทย์

2. ความทุกข์ทางใจ เช่น ความไม่สบายใจ คับแค้นใจ ขุ่นข้องใจ โศกเศร้าเสียใจ เป็นต้น สังคมปัจจุบันจึงเกิดเรื่องหนักใจแก่สังคมไทยทั่วไป ไม่น้อยไปกว่าปัญหาด้านอื่นๆ นั่นคือ เมื่อโลกมีความเจริญด้านวัตถุมากยิ่งขึ้นเท่าใด ความเจริญด้านจิตใจของมนุษย์ในสังคมกลับมีความเสื่อมถอยลง เพราะความนิยมในวัตถุ จนเรียกได้ว่า คนในปัจจุบันตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยม (Buddhataa Bhikkhu (1999 : 45-47) เพราะแทบไม่มีกิจกรรมใดๆ ในโลกนี้ ซึ่งจะไม่มีอสังขยสิ่งอำนวยความสะดวกด้านวัตถุเลย อย่างเช่น เครื่องอำนวยความสะดวกด้านสื่อสาร มีโทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง เป็นต้น แต่เมื่อวัตถุเจริญก้าวหน้าไปเท่าใด ด้านจิตใจของมนุษย์ก็สับสนวุ่นวายมาเป็นเท่าตัว เพราะการไม่สามารถจะพัฒนาตนให้รู้ทันต่อสภาพความจริง จึงตกเป็นทาสวัตถุเหล่านั้นได้ง่าย และยังทำให้เกิดปัญหาที่

ตามมาต่าง ๆ คือ การบูชาวัตถุเงินทอง การบูชาคนมีฐานะร่ำรวย การบูชาคนมีอำนาจ คนสมัยนี้ชอบความสุขทางกาย ทางเนื้อหนัง ความสุขปัจจุบันเฉพาะหน้า โดยไม่ได้มุ่งหวังที่จะพัฒนาตนให้อิสระจากเรื่องเหล่านี้ มีแต่จะแสวงหาเพิ่มเติมไม่มีความอึด แม้พระพุทธองค์ ก็ตรัสเตือนไม่ให้เพ็ดเพลินด้วยอำนาจแห่งตัณหาความอยาก ดังตรัสไว้ว่า โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอึด เป็นทาสแห่งตัณหา (Phra Rajjavoramuni (P.A. Payutto), 1986 : 49)

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสแยกมนุษย์ออกเป็น 4 จำพวก ดังที่ได้กล่าวไว้เบื้องต้นว่า ปัญหาของแต่ละบุคคลนั้นต่างกันไป แต่หากปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา สิ่งเหล่านั้นนับว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาปลูกฝังศีลธรรมทั้งด้านความประพฤติ ด้านจิตใจ และด้านปัญญา (Phra Thepvadi (P.A. Payutto), 2000 :680) ในการป้องกันและส่งเสริมให้สังคมมนุษย์สามารถดำเนินชีวิตไปอย่างมีคุณภาพ เป็นกระบวนการจัดการให้ตัณหาเบาบางลงไป เพื่อให้ตนและสังคมดำเนินไปได้ด้วยดี แม้หลักพุทธธรรมอื่นๆ ที่นำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันแล้ว ก็ย่อมส่งผลดีเช่นเดียวกัน เช่น หลักทศ 6 ทำให้คนรู้จักบทบาทและหน้าที่ที่ตนต้องปฏิบัติต่อกันอย่างสมดุล ทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน

การปลูกฝังศีลธรรมนั้น ควรปลูกฝังที่จิตใจก่อนจึงจะได้ผลดี ดังพระพุทธดำรัสว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยด้วยใจ คนจะทำดี พุคฺติ หรือทำชั่ว พุคฺชั้วก็ล้วนมาจากใจทั้งสิ้น” ต่อจากนั้นการแสดงออกภายนอกที่เป็นพฤติกรรมทางกายและวาจา เป็นผลติดต่อกันไปดังลูกโซ่ มีข้อน่าสังเกตอยู่ว่า พฤติกรรมที่ถูกอำนาจของจิตใจถ่ายทอดออกมานั้น มีผล 2 อย่าง คือ พฤติกรรมฝ่ายดี ให้คุณต่อชีวิต เรียกว่า กุศลกรรม และ พฤติกรรมฝ่ายเลว ให้โทษต่อชีวิต เรียกว่า อกุศลกรรม กล่าวคือ บุคคลผู้พัฒนาเรียกว่าผู้มีบุญมีกุศล และบุคคลผู้ไม่พัฒนาตนเองเลย ท่านเรียกว่า ผู้ขาดบุญขาดกุศล ดังนั้นประพันธ์ท่านหนึ่งได้รวบรวมและเรียบเรียงไว้ว่า “เกิดมาเพียรก่อสร้างความดี แก่แต่อกุศลมีเสาะบ้าง เจ็บป่วยพยาธิมัวทั่วกันนา ตายแต่กายชื้อยั้งชั่วฟ้าดินสลาย อันวิวควายตายเล่าเหลือเขาหนึ่งข้างตายยังเหลืองาเป็นศักดิ์ศรี คนเราตายเหลือไว้แต่ชั่วดี บรรดา มิประดับไว้ในโลกา” (Phra Phipitdhammasundara, 1996 : 80)

หลักไตรสิกขา มีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาจากมีเป้าหมายให้เป็นแหล่งสำหรับฝึกฝนพัฒนาคนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักของไตรสิกขาที่มีมาแต่เดิมคือมีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้

มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้นในการบริหารสถานศึกษาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว จึงควรนำแนวคิดการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา มาเป็นหลักในการบริหารสถานศึกษา โดยบูรณาการเข้าไว้ในปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ หลักสูตร นโยบาย เป้าหมาย และกลยุทธ์ ของสถานศึกษาอันจะเป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้สถานศึกษาดำเนินก้าวหน้าไปสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้ การนำเอาหลักไตรสิกขามาใช้บูรณาการเข้ากับการบริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ

ผู้วิจัยเห็นว่าหากได้ทำการวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา ในโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ เขต 1 และ 3 ดังกล่าว จะทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ผลของการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา และแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำจังหวัดสุรินทร์ เขต 1 และ 3 ซึ่งสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการนำไปแก้ปัญหาและพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาในจังหวัดสุรินทร์ และในที่อื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้ เมื่อเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับดังกล่าวจึงมีความสนใจทำวิจัยเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามแนววิถีพุทธ
2. เพื่อศึกษาผลการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา ของโรงเรียนวิถีพุทธสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ เขต 1 และ 3
3. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนวิถีพุทธสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ เขต 1 และ 3

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา ของโรงเรียนวิถีพุทธสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ เขต 1 และ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตพฤติกรรมและการสนทนากลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบสังเกตพฤติกรรม 3) แบบคำถามสนทนากลุ่ม

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบคำถามสนทนากลุ่ม มีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่นักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบคำถามสนทนากลุ่ม

2) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบคำถามสนทนากลุ่ม

3) นำแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตและแบบสนทนากลุ่มไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา

4) แก้ไขแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ แล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน พิจารณาความเหมาะสมและความถูกต้องตามเนื้อหา ภาษา และความสอดคล้องเกี่ยวกับประเด็นคำถาม

5) นำแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตและแบบสนทนากลุ่ม ที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ

6) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตและแบบสนทนากลุ่มตามอาจารย์ที่ปรึกษา ก่อนนำไปเก็บข้อมูล

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลของการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 และ 3 เป็นการวิจัยแบบผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันศึกษาผลการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา และศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนวิถีพุทธจังหวัดสุรินทร์ สพป. เขต 1 และ 3

วิธีดำเนินการวิจัย ได้มีการสำรวจเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่อจากนั้นได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย และสร้างเครื่องมือการวิจัยขึ้นมา 3 แบบ คือ แบบบันทึกการสังเกต ใช้สังเกตและบันทึกข้อมูลสภาพปัจจุบันของโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำในจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 ใช้ถามความคิดเห็นของบุคลากรในสถานศึกษาที่มีต่อการบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขา ชุดที่ 2 ใช้ถามความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขา ของโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดสุรินทร์และ แบบสัมภาษณ์ ใช้สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ครู เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำจังหวัดสุรินทร์ เครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้นได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ โดยคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ผู้เชี่ยวชาญ และตรวจสอบโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ต่อจากนั้นจึงได้นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบแล้วไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก็นำมาตรวจสอบความถูกต้อง ต่อจากนั้นจึงได้นำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล และเขียนรายงานการวิจัยตามลำดับสำหรับข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

แนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนวิถีพุทธจังหวัดสุรินทร์ที่ได้ศึกษามาทั้งหมดในบทนี้มีข้อค้นพบที่น่าสนใจสรุปได้ดังนี้

1. แนวทางพัฒนาด้านอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธ สรุปได้ 5 ด้าน คือ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านพฤติกรรม นักเรียน ครู ผู้บริหาร 3) ด้านกิจกรรมประจำวันพระ 4) ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ และ 5) ด้านการเรียนการสอน

1) ด้านกายภาพโดยภาพรวมสถานศึกษาได้จัดให้มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน มีพระพุทธรูปศาสนสุภายิตวาทะธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่างๆ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น มีห้องพระพุทธรูปศาสนา หรือลานธรรม ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ 100% ซึ่งทุกโรงเรียนดำเนินการได้ประสบความสำเร็จอย่างดี คิดเป็นร้อยละ 100 ยกเว้นโรงเรียนบ้านหนองดีว ดำเนินการด้านกายภาพได้ประสบความสำเร็จคิดเป็นร้อยละ 85.75 เนื่องจากยังมีได้ติดตั้งป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ

แนวทางพัฒนา ด้านกายภาพนี้สถานศึกษาใดที่ได้จัดดำเนินการได้ครบถ้วนตามจุดเน้นด้านอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธแล้วจะต้องรักษาให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป สำหรับรูปแบบป้าย

โรงเรียนวิถีพุทธหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดรูปแบบให้เป็นไปในทิศทางและมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้เกิดความสวยงามและมีความเป็นเอกภาพ

2) ด้านพฤติกรรม นักเรียน ครู ผู้บริหาร โดยภาพรวมสถานศึกษาจัดดำเนินการให้มีตัวบ่งชี้ด้านพฤติกรรมนักเรียน ครู ผู้บริหาร ได้ครบถ้วน คิดเป็นร้อยละ 100 กล่าวคือ เป็นผู้รักษาศีลห้า ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม ก่อนรับประทานอาหารมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ เป็นผู้ประหยัด ออม ถนอมใช้ เงิน และสิ่งของ มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่รู้สิ่งยาก แต่มีบางโรงเรียนในเรื่องของการรักษาศีลห้าและก่อนรับประทานอาหารมีการพิจารณาอาหารยังทำได้ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์

แนวทางพัฒนา คือ ตัวบ่งชี้เกี่ยวกับข้อรักษาศีลห้าในปัจจุบันสถานศึกษาได้มีบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีถือว่าเป็นแนวทางการพัฒนาในด้านนี้การพัฒนาเพิ่มเติมคือจัดกิจกรรมส่งเสริมเชิดชูเกียรติคนดีเหล่านี้เพื่อเผยแพร่ต่อไป สำหรับตัวบ่งชี้เรื่องข้อพิจารณาอาหารแนวทางพัฒนา คือ ทุกโรงเรียนควรมีป้ายที่มีข้อความพิจารณาอาหารพิมพ์ให้อ่านง่ายนำมาติดไว้ในที่เหมาะสมในโรงอาหารก็จะทำให้นักเรียนกล่าวคำพิจารณาอาหารได้ง่ายยิ่งขึ้น

3) ด้านกิจกรรมประจำวันพระ โดยภาพรวมสถานศึกษาส่วนใหญ่ได้จัดดำเนินการให้มีตัวบ่งชี้ด้านกิจกรรมประจำวันพระประสบผลสำเร็จคิดเป็นร้อยละ 75 กล่าวคือ บางสถานศึกษาได้จัดให้มีกิจกรรมใส่เสื้อสีขาวทุกคน ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ รับประทานอาหารมังสวิรัตินมมือกลางวัน ยังมีได้ดำเนินการ มีการสวดมนต์แปลในวันพระ แต่บางสถานศึกษาได้จัดกิจกรรมดังกล่าวสัปดาห์ละหนึ่งวันและจัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แนวทางพัฒนา ผู้วิจัยนำเสนอ 2 แนวทาง คือ (1) สถานศึกษากำหนดวันในการจัดกิจกรรมเอง ข้อดี คือ ทำให้มีกิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นภายในสถานศึกษาและสถานศึกษาดำเนินการได้ง่ายขึ้น ข้อด้อย คือ การจัดกิจกรรมดังกล่าวอาจจะไม่ตรงกับวันพระตามชื่อของกิจกรรมที่กำหนดไว้ (2) หน่วยงานระดับสูงขึ้นไปที่สถานศึกษาสังกัดเป็นผู้กำหนดวันให้จัดกิจกรรม ข้อดีคือ ทำให้มีกิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นภายในสถานศึกษาและสถานศึกษาจัดกิจกรรมดังกล่าวได้ตรงกับวันพระเป็นไปตามชื่อของกิจกรรมที่กำหนดไว้ ข้อด้อย คือ การจัดกิจกรรมดังกล่าวทำให้เกิดความยุ่งยากกับสถานศึกษาในการจัดตารางสอนและการจัดกิจกรรมประจำวัน ตัวบ่งชี้บางตัวน่าจะนำออกไป เช่น การรับประทานอาหารมังสวิรัตินมมือกลางวัน เนื่องจากพระพุทธศาสนาเองก็ให้อิสระกับบุคคลที่จะปฏิบัติต่อเรื่องนี้อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องนำมาเป็นตัวบ่งชี้ในเรื่องนี้ก็ได้

4) ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ โดยภาพรวมพบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการได้ประสบความสำเร็จ คิดเป็นร้อยละ 100 ยกเว้น โรงเรียนบ้านหนองดีดำเนินการได้ คิดเป็นร้อยละ 87.50 คือ ยังมีอาหารขยะขายภายในโรงเรียน ส่วนสถานศึกษานอกนี้ ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน ไม่คุด้านนักเรียน ชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธงทุกวัน โสมรุมเพื่อสะท้อนความรู้สึกเช่นความรู้สึกที่ได้ทำความดีครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี ครู ผู้บริหาร และนักเรียนสอบได้ธรรมชาติศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย บริหารจิต เจริญปัญญาก่อนการประชุมทุกครั้ง มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

แนวทางพัฒนา คือ สถานศึกษาควรจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาเรื่องนี้ โดยนำโครงการไม่ให้มีอาหารขยะขายในโรงเรียนบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาในปีการศึกษาต่อไป ผู้บริหารสถานศึกษาแจ้งให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับทราบ พร้อมทั้งขอความร่วมมือให้ลงมือปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ร่วมกัน

5) ด้านการเรียนการสอน โดยภาพรวมทุกสถานศึกษาได้จัดให้มีกิจกรรมด้านการเรียนการสอนครบทุกตัวบ่งชี้ คิดเป็นร้อยละ 100 เช่น มีการบริหารจัดการ เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้าและบ่าย ทั้งครู และนักเรียน บูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระและในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ครูพานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสา สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ 1 ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคนเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง **แนวทางพัฒนา**คือ สถานศึกษาจะต้องรักษาตัวบ่งชี้ด้านการเรียนการสอนดังที่ได้กล่าวมาแล้วไว้คงอยู่อย่างยั่งยืน

2 ด้านคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาสรุปได้ 6 ด้าน 1) ด้านคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในภาพรวม 2) ด้านคุณภาพผู้เรียน 3) ด้านการจัดการศึกษา 4) ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ 5) ด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา และ 6) ด้านมาตรการส่งเสริม

1) ด้านคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในภาพรวมสรุปได้ดังนี้ คือ (1) **ระดับการศึกษาปฐมวัย** พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 90.21 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.51 จากเต็ม 5 คะแนน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม (2) **ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน** พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 89.54 คะแนน และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.51 จากเต็ม 5 คะแนน มีระดับคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก จึงสรุปได้ว่าคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในภาพรวม ในระดับการศึกษาปฐมวัยมีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคุณภาพอยู่ใน

ระดับดีมาก *แนวทางพัฒนา* ให้นำเอาแนวทางพัฒนาในด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านการจัดการศึกษา ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา และ ด้านมาตรการส่งเสริม มาใช้เป็นแนวทางก็จะทำให้ได้แนวทางพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในภาพรวมต่อไป

2) ด้านคุณภาพผู้เรียน สรุปได้ดังนี้ คือ (1) *ระดับการศึกษาปฐมวัย* พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 95.15 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.76 จากเต็ม 5 คะแนน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม (2) *ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน* พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 89.06 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.45 จากเต็ม 5 คะแนน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก จึงสรุปได้ว่าคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในภาพรวม ในระดับการศึกษาปฐมวัยมีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก หากจะพัฒนาต่อ สถานศึกษาควรกำหนดแนวทางพัฒนาด้านคุณภาพผู้เรียนทั้งสองระดับดังนี้

แนวทางพัฒนา คือ (1) *ระดับการศึกษาปฐมวัย* พัฒนาในมาตรฐานที่ 4 คือ สถานศึกษาจัดกิจกรรมหรือโครงการให้เด็กปฐมวัยได้สนใจเรียนรู้สิ่งรอบตัว ฝึกการคิด สรุปความรู้จากการคิด ฝึกให้เด็กรู้จักฟังและตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล ส่งเสริมให้เด็กรู้จักสรุปความคิดรวบยอดจากประสบการณ์เรียนรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ (2) *ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน* พัฒนาในมาตรฐานที่ 3 สถานศึกษาจัดกิจกรรมฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรฐานที่ 4 สถานศึกษาจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบคิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีสติสมเหตุผล มาตรฐานที่ 5 สถานศึกษาจัดกิจกรรมพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

3) ด้านการจัดการศึกษา สรุปได้ดังนี้ คือ (1) *ระดับการศึกษาปฐมวัย* พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 90.46 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.52 จากเต็ม 5 คะแนน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม (2) *ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน* พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 90.16 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.51 จากเต็ม 5 คะแนน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม จึงสรุปได้ว่าคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในภาพรวม ทั้งในระดับการศึกษาปฐมวัย และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม หากจะพัฒนาต่อ สถานศึกษาควรกำหนดแนวทางพัฒนาด้านการจัดการศึกษาทั้งสองระดับดังนี้

แนวทางพัฒนา คือ (1) ระดับการศึกษาปฐมวัย ที่ต้องพัฒนาต่อไป คือ สถานศึกษา จะต้องรักษาคุณภาพของมาตรฐานดังกล่าวให้คงอยู่กับสถานศึกษาอย่างยั่งยืนต่อไป 2) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ต้องพัฒนาต่อไป คือ มาตรฐานที่ 10 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน

4) ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สรุปลงได้ดังนี้ คือ (1) ระดับการศึกษาปฐมวัย พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 87.86 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.39 จากเต็ม 5 คะแนน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก (2) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 87.50 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.36 จากเต็ม 5 คะแนน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก จึงสรุปได้ว่าด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในภาพรวม ทั้งระดับการศึกษาปฐมวัย และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมากหากจะพัฒนาต่อสถานศึกษาควรกำหนดแนวทางพัฒนาด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งสองระดับดังนี้

แนวทางพัฒนา(1) ระดับการศึกษาปฐมวัย แนวทางพัฒนา คือสถานศึกษา สร้าง ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เช่น กำหนดแผนพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ทันสมัย มีสื่อ อุปกรณ์และห้องปฏิบัติการเหมาะสมกับเด็กระดับปฐมวัย 2) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ สถานศึกษาสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาและใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและบุคลากรของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรภายในสถานศึกษา กับสถานศึกษาอื่น ครอบครัว ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

5) ด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษาสรุปลงได้ดังนี้ คือ (1) ระดับการศึกษาปฐมวัย พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 87.77 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.36 จากเต็ม 5 คะแนน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก (2) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 82.80 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.14 จากเต็ม 5 คะแนน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก จึงสรุปได้ว่าด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษาในภาพรวม ทั้งระดับการศึกษาปฐมวัยและระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมากหากจะพัฒนาต่อสถานศึกษาควรกำหนดแนวทางพัฒนาด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษาทั้งสองระดับดังนี้

แนวทางพัฒนา คือ(1) *ระดับการศึกษาปฐมวัย* แนวทางพัฒนา คือสถานศึกษาจัดทำโครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายวิสัยทัศน์ ปรัชญา และจุดเน้นของสถานศึกษาปฐมวัย เช่น จัดทำโครงการพิเศษและกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับหลักสูตร สอดคล้องกับนโยบายและแนวทางปฏิรูปการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาระดับปฐมวัยให้สูงขึ้น (2) *ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน* คือ สถานศึกษาจัดทำโครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายวิสัยทัศน์ ปรัชญา และจุดเน้นของสถานศึกษา มีโครงการหรือกิจกรรมที่สนับสนุนความเป็นอัตลักษณ์ที่หลากหลาย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรอื่น ๆ และนักเรียน ได้ร่วมกันปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ปรัชญา และจุดเน้นของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

6) ด้านมาตรการส่งเสริมสรุปได้ดังนี้ คือ (1) *ระดับการศึกษาปฐมวัย* พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 86.51 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.33 จากเต็ม 5 คะแนน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก (2) *ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน* พบว่า ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยรวม คิดเป็นร้อยละ 87.20 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม 4.36 จากเต็ม 5 คะแนน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก จึงสรุปได้ว่าด้านมาตรการส่งเสริมในภาพรวม ทั้งระดับการศึกษาปฐมวัยและระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมากหากจะพัฒนาต่อสถานศึกษาควรกำหนดแนวทางพัฒนาด้านมาตรการส่งเสริมทั้งสองระดับดังนี้

แนวทางพัฒนา คือ(1) *ระดับการศึกษาปฐมวัย*สถานศึกษา จัดโครงการกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนตามนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย เช่น จัดโครงการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ครูประจำชั้นควรวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ครูควรได้รับการพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องตามหลักสูตรปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง (2) *ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน* แนวทางพัฒนามาตรฐานด้านมาตรการส่งเสริม คือ ครูและบุคลากรในสถานศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย จุดเน้น ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาให้ชัดเจน สถานศึกษาจัดโครงการ กิจกรรมพิเศษเพื่อตอบสนองนโยบาย จุดเน้น ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา โดยขอความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้การดำเนินการบรรลุนโยบาย จุดเน้น ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาร 3 ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาสรุปได้ 2 ด้าน คือ 1) ด้านสถานศึกษา และ 2) ด้านชุมชน

1) ด้านสถานศึกษาพบว่าโรงเรียนวิถิพุทธ มีการบริหารสถานศึกษาตามหลัก ไตรสิกขา ทำให้สถานศึกษามีจุดแข็งที่สำคัญ ดังนี้ (1) *ด้านศีล* คือบุคลากร ผู้บริหาร ครู เป็นผู้ที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ลด ละ เลิก อบายมุข ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความซื่อสัตย์จริงใจในการทำงาน มีความเข้าใจถูกต้องในพระรัตนตรัย มีโครงสร้างการบริหาร วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์ อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ของสถานศึกษาที่มีความชัดเจนสามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จได้จริง มีการจัดอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมที่ดี หลักสูตรสถานศึกษาได้มีการบูรณาการหลักพุทธธรรมในทุกกลุ่มสาระ มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งที่มีอยู่ภายในและภายนอกสถานศึกษา มีอุปกรณ์การศึกษา มีสาธารณูปโภคพื้นฐานและสวัสดิการ และมีงบประมาณ (2) *ด้านสมาธิ* คือ บุคลากร นักเรียนและผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษา เป็นผู้ที่มีสมรรถภาพจิต มีคุณภาพจิต และสุขภาพจิตที่ดี เป็นผู้คิดเก่ง คิดได้มาก เห็นได้จากความคิด โครงการและกิจกรรมขึ้นมาพัฒนาสถานศึกษาจำนวนมาก เป็นผู้มีความกตัญญู ตอบแทนคุณ มีจิตอาสา เอื้อเฟื้อ เพื่อแบ่งปัน ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ มีความขยัน อดทน เป็นผู้มีความสุขจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน อยู่อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง (3) *ด้านปัญญา* คือ บุคลากรในสถานศึกษา เป็นผู้ที่มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย รู้เท่าทันเหตุการณ์ แก้ปัญหาชีวิตและทำงานด้วยสติปัญญา ผู้เรียน มีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีสติ สมเหตุสมผล มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร จุดที่ควรพัฒนา *ด้านศีล* เช่น ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สถานศึกษาบางแห่งยังขาดการปฏิบัติให้เป็นไปตามผังการใช้อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมที่ได้กำหนดไว้ จึงทำให้ขาดระเบียบและขาดความสวยงามไม่เป็นไปตามหลักของศีล สถานศึกษาบางแห่งยังมีอาหารขยะขยำให้นักเรียนนำไปบริโภคซึ่งอาหารเหล่านี้ไม่สนองตอบสุขภาพตามหลักโภชนาการ ไม่ก่อให้เกิดคุณค่าแท้และไม่เป็นไปตามหลักของศีล ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม ยังมีบุคลากรและนักเรียนส่วนน้อยที่ขาดความเคารพต่อกฎ ระเบียบ วินัย *ด้านสมาธิ* เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาบางแห่งมีการเร่งรีบพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น ทำให้บุคลากรส่วนน้อยในสถานศึกษาบางคนรู้สึกอึดอัด และมีความกดดัน เนื่องจากเป็นผู้ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยาก *ด้านปัญญา* เช่น บางสถานศึกษามูลค่าบางคนยังไม่มีวุฒิทางด้านธรรมศึกษา สมรรถภาพของปัญญาระดับต่าง ๆ คือ ในระดับสัญญา ระดับทิฎฐิ และระดับญาณ ยังต้องมีการพัฒนาต่อไป

แนวทางพัฒนา คือ 1) *ด้านศีล* เช่น ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ต้องวางแผนการใช้อาคารสถานที่ให้เป็นไปตามผังการใช้อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมที่ได้กำหนดไว้ให้เป็นไปตามหลักของศีล จัดระบบการนำสินค้าเข้ามาจำหน่ายให้นักเรียนให้สนองต่อสุขภาพตามหลักโภชนาการ และเป็นไปตามหลักของศีล กล่าว คือ สถานศึกษาต้องปฏิบัติให้เกื้อกูลต่อหลักปาริสุทธิศีล 4 ข้อที่ว่า “อาชีวนปาริสุทธิศีล” ความบริสุทธิ์แห่งอาชวะ คือ เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ส่วนผู้เรียนเองต้องปฏิบัติให้เกื้อกูลต่อหลักปาริสุทธิศีล 4 ข้อที่ว่า “ปัจฉัยสันนิสิตศีล” ศีลเกี่ยวกับปัจฉัย 4 คือ การพิจารณาใช้สอยปัจฉัยสี่ให้เป็นไปตามความหมายและประโยชน์ที่แท้จริง ไม่บริโภคด้วยตัณหา เป็นต้น ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม ยังมีบุคลากรและนักเรียนส่วนน้อยที่ขาดความเคารพต่อกฎ ระเบียบ วินัยดังนั้นสถานศึกษาควรมีกิจกรรมสำหรับฝึกบุคลากรและนักเรียนส่วนน้อยเหล่านี้เพื่อให้ความเคารพต่อกฎ ระเบียบ วินัย) 2) *ด้านสมาธิ* เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาบางแห่งมีการเร่งรีบพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้นทำให้บุคลากรส่วนน้อยในสถานศึกษาบางคนรู้สึกอึดอัด และมีความกดดัน เนื่องจากเป็นผู้ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังขึ้นได้ค่อนข้างยาก ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดใจหาโอกาสให้มีการปรึกษาคู่ทุกข์คู่สุขกับบุคลากรอย่างเป็นกัลยาณมิตร ลดช่องว่างระหว่างกันให้มากขึ้น เพื่อพัฒนาด้านสมรรถภาพจิต ด้านคุณภาพจิต และด้านสุขภาพจิต (3) *ด้านปัญญา* เช่น บางสถานศึกษามูลนิธิบางคนยังไม่มีวุฒิทางด้านธรรมศึกษา สถานศึกษาควรมีโครงการพัฒนาบุคลากร เช่น จัดการอบรมธรรมศึกษาให้กับบุคลากรและนักเรียนเพื่อส่งสอบธรรมศึกษาในทุกปีการศึกษา และมีโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาสมรรถภาพของปัญญา ระดับต่าง ๆ คือ ในระดับสัญญา ระดับทฎฐิ และระดับญาณ ให้มีการพัฒนาในระดับที่สูงขึ้น

2) *ด้านชุมชน* พบว่าโรงเรียนวิถิพุทธ มีการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา ได้ส่งผลทำให้ชุมชนมีจุดแข็งที่สำคัญดังนี้ (1) *บ้าน* คือ สถาบันครอบครัว ในชุมชนที่ส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ มีสมาชิกที่เป็นคนดีไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเพิ่มขึ้น ชุมชนมีสมาชิกที่ดีไม่จับกลุ่มมั่วสุมก่อความเดือดร้อนให้กับชุมชนไว้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น (2) *วัด* คือ สถาบันทางศาสนาในชุมชนได้ศาสนทายาทที่เป็นคนดี ไว้ช่วยเหลืองานวัด และช่วยเหลืองานพระพุทธศาสนาต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น (3) *ราชการ* คือ ส่วนราชการหรือองค์กรของรัฐต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนได้สมาชิกในชุมชนที่เป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข มีจิตอาสา ไว้ช่วยเหลืองานราชการเพิ่มมากขึ้น โรงเรียนวิถิพุทธได้รับความไว้วางใจ เชื่อมมั่น ศรัทธา และได้รับความร่วมมือจากชุมชนเพิ่มมากขึ้น *จุดที่ควรพัฒนา* บางโรงเรียนการขยายผลตามแนววิถิพุทธเข้าไปในชุมชนยังมี

อุปสรรคอยู่มาก เนื่องจากพื้นฐานการเลี้ยงดูสมาชิกของผู้นำในครอบครัว คนในชุมชนบางส่วนติด
อบายมุขเป็นต้น

แนวทางพัฒนา คือสถานศึกษาสามารถประสานความร่วมมือกับสถาบันในชุมชน เช่น บ้าน
วัด ราชการ (บวร.) โดยนำตัวอย่างโรงเรียนที่ดำเนินการประสบผลสำเร็จมาเป็นตัวแบบ เช่น
โรงเรียนบ้านหนองบัว อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้จัดทำ
โครงการให้นักเรียนเชิญชวนผู้ปกครองเลิกเหล้า โครงการนี้เป็นการเริ่มต้นที่ดี คือได้เห็นบทบาท
ของโรงเรียนวิถีพุทธในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยการให้นักเรียนได้เข้าไปมีส่วน
ร่วมในกิจกรรมโดยตรง โรงเรียนบ้านหนองรักษ อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ร่วมกับวัดป่าสุข
สมบูรณ์ สนับสนุนให้เยาวชน จัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อพัฒนาชุมชน เพื่อแก้ปัญหาในชุมชน และร่วม
อนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมประเพณีร่วมกับชุมชน มีแผนพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม คือ บ้าน
วัด และราชการ ต่างก็ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและเกิดสมานฉันท์ร่วมกัน
พัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการวิจัยพุทธวิธีในการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อนำผลมาใช้ในการ
ออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

ควรมีการวิจัยผลของการบริหารองค์กรโดยใช้หลักไตรสิกขาเปรียบเทียบกับแนวคิดการ
บริหารองค์กร โดยใช้ศาสตร์สมัยใหม่

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) *พระไตรปิฎกแปลฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร

: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2542). *บางแง่มุมของกามในทัศนะพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
สุภาพใจ.

- พระราชารมูณี (ประยูรช ์ ปรยุตโต). (2529). *การศึกษาของคณะสงฆ์ ปัญหาที่ร่อทางออก*.
กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมล คีมทอง.
- พระเทพเวที, (ประยูรช ์ ปรยุตโต). (2543). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ* (พิมพ์ครั้งที่ 9).
กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปรยุตโต). (2540). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 9).
กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 9).
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Translated Thai References

- Buddhatasa Bhikkhu. (1999). *Some aspects of eroticism in Buddhatasa Bhikkhu*. Bangkok:
Sukkhapabjai Group.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *The Tipitaka translates the Thai version*.
Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Dhammapidok (P.A. Payutto). (1995). *The Buddhist Dictionary*. Bangkok:
Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Rajjavoramuni (P.A. Payutto). (1986). *Education of the Sangha. Problems awaiting exit*.
Bangkok: Komon Gypsum Foundation.
- Phra Thepvadi (P.A. Payutto). (2000). *Buddhadham expanded* (9th ed.). Bangkok: Dharma
Dharma Foundation.
- Phra Dhammapidok (P.A. Payutto) (1986). *The Importance of Buddhism* (9th ed.).
Bangkok: Dharma Dharma Foundation.
- _____. (1995). *The Buddhist Dictionary* (9th ed.). Bangkok:
Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

ผู้เขียน

นายพีรวัส อินทวี

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์ 086-303-6599 อีเมล peerawas.srru.ac.th

Author

Mr. Peerawas Intawee

Ph.D in Buddhist Studies Program

Faculty of Graduate Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail address: peerawas.srru.ac.th